

Perspektiv från arbete med termlistor på svenskt teckenspråk

Sebastian Embacher

I den här artikeln redogör jag för mitt arbete med termlistor på svenskt teckenspråk: Hur skiljer sig teckenordlistor från andra ordlistor och vilka utmaningar finns i arbetet? Syftet med artikeln är att sprida kunskap om och förståelse för vad ordboksarbete med ett tecknat språk innebär.

Inledning

Många icke-teckenspråkiga har aldrig sett en ordbok på svenskt teckenspråk eller med något annat nationellt tecknat språk. För att ge en uppfattning om hur en teckenordbok ser ut, inleder jag därför med en bild över Institutet för språk och folkminnets (Isof) webbaserade "Samhällsordlista svenska till svenskt teckenspråk" (figur 1).

Sök tecken (svenska till svenskt teckenspråk)

Välj kategori
Alla

Hjälp

Sök på svenskt ord
Skriv ord

Sök

Bläddra bland termer
A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W Y Å Ä Ö

Träfflista

A-kassa	1	absolut majoritet	1	absolut åtalsplikt	0	acklamation	1
ackord	1	ackordslön	1	adjungera	1	adoptionsbidrag	1
adoptionskostnadsbidrag	1	advokat	0	advokatbyrå	0	AFA Försäkring	0
ajournera	1	aktivist	1	aktivitetsbidrag	1	aktivitetsersättning	1
aktivitetsplan	1	aktivitetsstöd	1	alkohol- och drogrådgivning	0	alkoholmottagning	0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ... 65 >

Figur 1. Sambällsordlista svenska till svenskt teckenspråk på webben.

Samhällsordlistan är en tvåspråkig ordlista från svenska till svenskt teckenspråk. För närvarande innehåller ordlistan cirka 1 500 begrepp inom olika samhälleliga ämnesområden, bland annat arbetsmarknad, socialförsäkring, juridik och statskunskap.

På samhällsordlistans söksida kan man söka på svenska ord med hjälp av kategorier, sökord, eller bläddra bland termer i bokstavsordning för att få fram motsvarigheten på svenskt teckenspråk. Sökningen resulterar i en träfflista längst ner på sidan. Klickar man på ett ord i träfflistan (exempelvis ordet *adjungera*) visas en video med översättning till svenskt teckenspråk (figur 2).

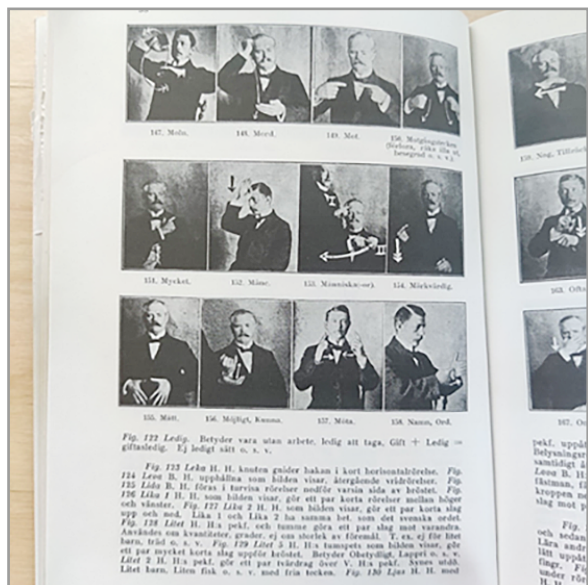
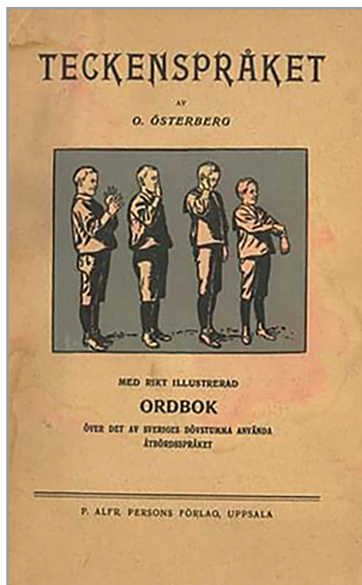
Figur 2. Webbida som visar en webbvideo med motsvarigheten på svenskt teckenspråk.

Syftet med samhällsordlistan

Idag finns det inte någon normkälla att gå till inom fackspråk för olika ämnesområden för svenskt teckenspråk. Det är en anledning till att utveckla och tillgängliggöra termlistor, där man visar vilka tecken som är etablerade och används av teckenspråkiga experter. Samhällsordlistan fungerar som ett stöd för tolkar, översättare och andra personer som använder språket i offentliga sammanhang och som behöver ta reda på om det finns någon lämplig motsvarighet till svenska termer på svenskt teckenspråk. I språkbruket inom svenskt teckenspråk kan det nämligen finnas flera teckenvarianter av en och samma term. Samhällsordlistan ger en rekommendation om vilket tecken som är lämpligast att använda i offentliga sammanhang.

Teckenordböcker i Norden

Här följer en kort historia om allmänspråkliga teckenordböcker i Norden. Danmark var först med att ge ut en teckenordbok år 1871 (Forening af Døvstumme 1871). Senare gav Finland ut tre ordbokshäften år 1910, 1911 och 1916 (Hirn 1910, 1911, 1916), och ungefär samtidigt gav Sverige ut sin första teckenordbok år 1916 (Österberg 1916) (figur 3). År 1944 gav Norge ut sin första teckenordbok (Fleischer 1944) och 1976 gav Island ut sin första bok (Jónsdóttir 1976). Senast i ordningen gav Färöarna ut sin första teckenordbok år 2001 (Føroya Skúlabókagrunner og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation 2001). Grönland har ännu inte givit ut någon teckenordbok.

Figur 3. Sveriges första teckenordbok (Österberg 1916).

Svenskt teckenspråk saknar ett skriftspråk och därför används idag videoteknik för att dokumentera tecken eller teckenspråkstexter. Men under den tidiga perioden med teckenordböcker fanns inte videoteknik att tillgå. Man fick då förlita sig på fotografier eller teckningar för att visa hur man tecknar. En nackdel med stillbilder är dock att man inte kan helt kan fånga upp handrörelserna i ett tecken. Därför behöver man rita in en pil i bilden som visar handrörelsens riktning. I figur 4 nedan visas ett exempel på hur man förr i tiden försökte visa ett teckens handrörelser i ett fotografi. Ibland behövdes det två personer i bild för att kunna visa tecknets utförande. Exemplet visar en sammansättning av två tecken som tillsammans uttrycker betydelsen 'människa'. Alternativt behövdes

flera bilder för att kunna visa ett tecken, som i figur 8. Därför är videoteknik som vi använder idag ett stort hjälpmedel när man ska visa tecken.

Figur 4. Fotografi med illustration som visar tecknets handrörelser (Österberg 1916).

Hur skiljer sig teckenordlistor från andra ordlistor?

Vid framställning av ordlistor som hörande ofta känner till (som vanligen är i skrift) räcker det att skriva in ett ord. För svenskt teckenspråk behöver man däremot skapa ett videoklipp av tecknet. Det krävs en videoredigeringsutrustning, och en studio med filmkamera och belysning för att filma en person som utför ett tecken. Därefter redigeras inspelningen innan den färdiga filen laddas upp i en databas eller publiceras i en webbaserad ordlista på webben. Det är alltså ett relativt tidskrävande arbete att publicera en ordlista med ett tecknat språk i jämförelse mot en ordlista i skrift.

Signbank – en databas för tecknade språk

När det handlar om större mängder tecken än som ryms på en webbsida är det smidigare att publicera tecknen i en databas där användarna kan söka efter och sortera tecknen. På Isosf använder man plattformen Signbank, en webbaserad lexikal databas för tecknande språk. Signbank var först utvecklad i Australien för det australienska teckenspråket år 2001, men används idag för både det amerikanska teckenspråket, brittiska teckenspråket, nederländska teckenspråket, finländska och finlandssvenska teckenspråket. Mjukvaran Signbank är en öppen källkod som kan laddas ner från Github¹

1 <https://github.com/signbank>

I Signbank organiseras tecken i poster med information om tecknet, såsom fonologi, morfologisk beskrivning, ordklass, översättning, kommentarer och taggar. Varje tecken i ett filmklipp laddas upp till Signbank och får en unik ID-glosa som består av ett svenskt ord i sin grundform och skrivs med versaler. ID-glosan används för att identifiera varje tecken och göra det sökbar i databasen.

Signbank har både ett internt och ett offentligt gränssnitt. Isofs samhällsordlista som nämndes tidigare har ett offentligt gränssnitt i Signbank. Här följer en beskrivning av hur administrationsdelen i det interna gränssnittet i Signbank ser ut. Figur 5 nedan visar en söksida med alla tecken som är tillagda i databasen och som man kan söka efter och sortera. När man klickar på ett tecken i listan kommer man till en lexikalpost med information om tecknet (figur 6–7).

The screenshot shows the 'Teckenlistan FinSL Signbank' search interface. At the top, there are navigation links for 'Signs', 'Wiki', 'Advanced search', 'Search relations', and 'Manage'. A search bar is present with the text 'Search sign' and a search button. Below the search bar, the 'Search Glosses' section contains several filters: 'Dataset' (Svenskt teckenspråk), 'Sök' (Gloss, Note, Translation, contains string), 'Gloss' (Begins with string), 'Gloss in English' (Begins with string), 'Noter' (Contains string), and checkboxes for 'Is published', 'Has videos', and 'Has no videos'. There are also 'Tags' and 'Sign language' dropdown menus. A 'Search' button, 'CSV' link, and 'Reset' button are at the bottom left of the filter section. On the right, 'Results per page' is set to 100. Below the filters, it says 'Number of matches: 1432.' and a pagination bar with numbers 1 through 15. The main content is a table with the following columns: Dataset, Gloss, Gloss in English, Ekvivalenta översättningar, Noter, and Taggar. The table lists several entries with their corresponding glosses and tags.

Dataset	Gloss	Gloss in English	Ekvivalenta översättningar	Noter	Taggar
Svenskt teckenspråk	A-KASSA		A-kassa		Arbetsmarknad_pension
Svenskt teckenspråk	ABORTLAG 2				Juridik
Svenskt teckenspråk	ABORTLAGSTIFTNING		abortlagstiftning		Juridik
Svenskt teckenspråk	absolut majoritet		absolut majoritet		Administration_föreningslivet
Svenskt teckenspråk	absolut åtalsplikt		absolut åtalsplikt		Rättväsende
Svenskt teckenspråk	ACKLAMATION		acklamation		Administration_föreningslivet
Svenskt teckenspråk	ACKORD		ackord		Arbetsmarknad_pension
Svenskt teckenspråk	ackordslön		ackordslön		Arbetsmarknad_pension

Figur 5. Söksida i Signbanks administrationsdel.

Teckenlistan FinSL Signbank

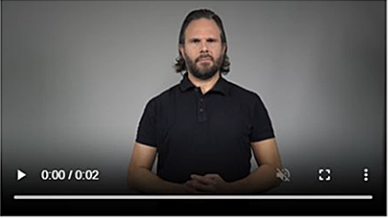
sv en 🔔 SebastianEmbacher

Signs Wiki Advanced search Search relations Manage

Search sign Search

Dataset: **Svenskt teckenspråk** Enable Edit

ADJUNGERA(L+L)

0:00 / 0:02

Taggar

- Administration i föreningslivet
- Rättväsende

Gloss: ADJUNGERA

Gloss in English: -

Translations in: adjungera

Notes: -

Sign language:

URL:

Created: 2018-01-19 13:42 Sebastian Embacher

Updated: 2019-09-09 13:07 Sebastian Embacher

Show complete history

Gloss relations

Relations

Inga relationer.

Inga reverserade relationer.

Comments (2)

3 januari 2019 14:04 - Sebastian Embacher Edit Radera
03020

3 januari 2019 14:05 - Sebastian Embacher Edit Radera
ID-nummer: 03020

Kommentar

Kommentar

Tag

Figur 6. Lexikalpost med information om tecknet adjungera i Signbank.

Figur 7. Nedre delen av lexikalposten adjungera i Signbank.

Utmaningar

I allmänhet brukar man skilja på talspråk och skriftspråk. Skriftspråk är för många känt som mer standardiserat jämfört med talspråk som har en större språklig variation. Tecknade språk har i det avseendet många likheter med talat språk. Skillnaden mellan talat och tecknat språk är att tecknat språk uttrycks med händer, ansiktet och munnen, och uppfattas med synen istället för att uttryckas med talapparaten och uppfattas av hörseln. Men tecknat språk har som talat språk stor språklig variation – man tecknar på olika sätt beroende på var man bor, social bakgrund, ålder och kön, olika texttyper och situation. Om det används inom allmänspråk eller fackspråk har också betydelse. Det finns till och med fonologiska varianter i tecknat språk motsvarande uttalsvarianter av ett ord i talat språk.

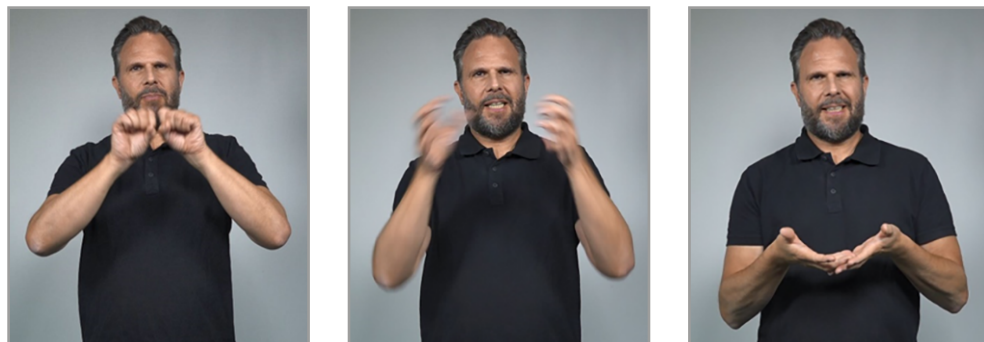
Att kartlägga språkbruket inom svenskt teckenspråk är ingen lätt uppgift. Det saknas stora språkkorpusar med teckenspråkstexter. Det som finns idag är inspelade dialoger som handlar om vardagliga ämnen samt återberättelser från seriestrippar, vilket inte räcker när man ska ta fram termlistor. Det är med

andra ord brist på normkällor – det finns inga andra termlistor att hämta information från. Som språkvårdare får man förlita sig på sin egen språkkänsla och förvärvade kunskap, i mitt fall exempelvis från min tid som lärare på teckenspråks- och tolkutbildningar. Det är inte alltid enkelt, och därför söker man gärna stöd hos teckenspråkiga experter för att stämma av.

Eftersom teckenspråkiga utgör en minoritet finns det inte teckenspråkiga personer som använder och utvecklar nya tecken inom alla utbildningsområden, yrken och fritidsområden. Därför saknas det ibland motsvarigheter på svenskt teckenspråk för ord inom vissa fackområden.

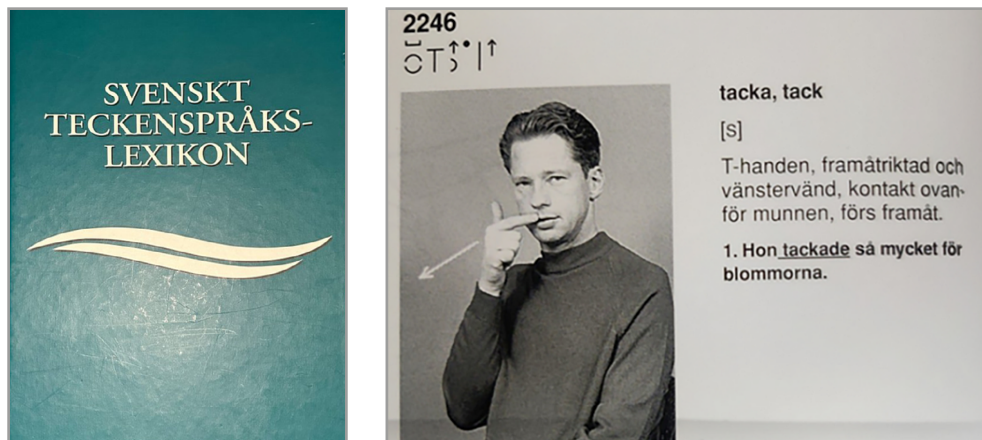
När det saknas motsvarigheter på svenskt teckenspråk används en så kallad parafrasering av ett ord eller begrepp. Man ger genom den en förklaring av ordets betydelse. Ett exempel är begreppet 'pandemi' som från början saknade en motsvarighet på svenskt teckenspråk. Det förklarades inledningsvis med en parafrasering motsvarande "smitta som får stor spridning i världen" som med tiden gett upphov till tecknet för begreppet 'pandemi' (figur 8). En annan vanlig strategi är att använda handalfabetet för att återge ett svenskt ord. Men då krävs det att mottagaren känner till det svenska ordet, annars behövs en parafrasering av ordet också.

Det är vi språkbrukare, döva, hörselskadade och hörande personer, som skapar nya tecken och avgör om tecknet senare finns kvar i bruket eller försvinner.

Figur 8. Tecknet för begreppet 'pandemi'.

I figur 9 nedan visas den sista tryckta ordboken som Sveriges Dövas Riksförbund gav ut 1998. Arbetet med Svenskt teckenspråkslexikon övertogs 2008 av lexikonverksamheten på Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet. Sedan dess har lexikonet endast publicerats på webben.

Figur 9. Svenskt teckenspråkslexikon. Inbunden bok. Leksand: Sveriges dövas riksförbund (1998).

Summary

This article describes the prerequisites for and the processes involved in creating term lists in Swedish Sign Language (STS): How do sign language wordlists differ from wordlists in written language, and what challenges are there in producing a sign language wordlist?

At ISOF (the Institute of Language and Folklore) we use the platform *Signbank*², which is a web-based lexical database for sign languages. In this database signs are organized into lexical entry with information about the sign, including phonological, morphological description, word class, translation, and tags.

One challenge is that sign language is a spoken language, expressed in a different modality, and with greater linguistic variation than written language. Another challenge is that STS signers are a minority. This means that fewer people are using STS in different areas such as education, professions or various leisure interests. Therefore, new signs are not developed, or not as quickly, for various concepts. Also, because there are neither large corpora collections of STS texts, nor any other term lists, it is a challenge to find equivalents of Swedish/English terms in STS. If there are no equivalents in STS, interpreters or translators usually use paraphrasing to convey a word or concept or use fingerspelling for spelling out words.

² <https://github.com/signbank>

Referenser

- Forening af Døvtumme, 1871: *De døvtummes Haandalphabet samt et Udvalg af deres lettere Tegn. Forening af Døvtumme. Kjøbenhavn XVI*. Hämtat 29.1.2024 https://www.kb.dk/e-mat/dod/130021927059_color.pdf
- Føroya Skúlabókagrunner og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation, 2001: *Tegn til børn*. Tórshavn: Føroya Skúlabókagrunner.
- Hirn, David Fredrik, 1910, 1911, 1916: *De dövtummas åtbördsspråk i Finland I–III*. Helsingfors: Finlands Dövtumsförbunds Förlag.
- Institutet för språk och folkminnen, 2020: *Sambällsordlista svenska–svenskt teckenspråk*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen. Hämtat 29.1.2024 <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/spraktjanster/samhallsordlista-svenska-svenskt-teckensprak>
- Svenskt teckenspråkslexikon, 2008: Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. Hämtat 29.1.2024 <http://teckensprak-lexikon.su.se>
- Österberg, Oskar, 1916: *Teckenspråket. Med rikt illustrerad ordbok över det av Sveriges dövtumma använda åtbördsspråket*. P. Alfr. Persons förlag, Uppsala. Faksimilutgåva SIH Läromedel 1994.
- Jónsdóttir, Þuríður, 1976: *Táknmál*. Félagi heyrnarlausra og Foreldra-og styrktarfélagi heyrnardaufra.
- Fleischer, Axel, 1944: *Tegnordliste fra 1944*. Oslo: Tegn og Tale.

Författare

Sebastian Embacher är språkvårdare i svenskt teckenspråk på Institutet för språk och folkminnen (Isuf). Han har en fil.mag. i lingvistik med inriktning mot teckenspråk, och har tidigare arbetat som teckenspråkskonsult och lärare.

Nyckelord

svenskt teckenspråk, ordlista, termlista, databas, Signbank, fackspråk

Bibliografiske oplysninger

Embacher, Sebastian, 2024: Perspektiv från arbete med termlistor på svenskt teckenspråk. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 61-71.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden
